מְקָצָתָן – שנים מתוכם נַעֲשׂוּ עֵדִים על הרוצה, וּמְקָצָתָן – ושאר הדיינים נַעֲשׂוּ דַּיָּנִין, ומצרפים להם עוד שנים אחרים שיהיו יחד עשרים ושלשה, ויקבלו את עדות השנים, כיון שעֵד שרק ראה את המעשה, ולא העיד עליו, יכול להיות דיין, דִּבְרֵי רַבִּי מֵרְסִין. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, כּוּלָּן נַעֲשִׂין עֵדִים, כיון שראו את המעשה, וְאֵין עֵד נַעֲשֶׂה דַּיָּן, ותדון בדבר סנהדרין אחרת. ואם כן משנתינו האומרת שאף עדי הראייה יכולים לדון ולקבל את עדות חבריהם, חולקת על רבי עקיבא האומר שאין עד נעשה דיין.

מתרצת הגמרא: אֲפִילּוּ תֵּימָא שמשנתינו כְּרַבִּי עֲקִיבָא, ואין הנידונים דומים, דְּעַד כְּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא הָתָם שאין עד נעשה דיין, אֶלָּא בְּרִינֵי נְפָשׁוֹת, דְּרַחֲמָנָא אֲמַר לגבי רוצח (במדבר לה כד־כה) 'וְשָׁפְטוּ הָעֵדָה' 'וְהִצִּילוּ הָעֵדָה', כלומר שמצוה על בית דין להפוך בזכותו של הנידון, וְכֵיוָן דְּחַיּוּהוּ דְּקָטֵל נַפְשָׁא – וכיון שראוהו הדיינים שהרג את הנפש, לֹא מָצוּ חָזוּ לֵיהּ וְזִכּוּהָ – אינם יכולים למצוא לו צד זכות, ולכן פסלם רבי עקיבא, אֲבָל הָכָא לגבי קידוש החדש, אֲפִילּוּ רַבִּי עֲקִיבָא מוֹדֶה שעד נעשה דיין.

* * *

משנה

נאמר בתורה על ראש השנה (במדבר כט א) 'יום תרועה יהיה לכם', ומשנה זו מתחילה לבאר את הלכות תקיעת שופר: כָּל הַשּׁוֹפָרוֹת הבאים מקרני כל הבהמות והחיות כְּשֵׁרִים לתקיעת שופר, חוּץ מִשֶּׁל פָּרָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נקרא בתורה קֶרֶן ולא 'שופר', ולגבי ראש השנה צריך דווקא 'שופר', שנאמר (במדבר כט א) 'יוֹם תְּרוּעָה' ולמדים את דינו מיום הכפורים של שנת היובל, שנאמר בו (ויקרא כה ט) 'שׁוֹפַר תְּרוּעָה'. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, וְהָלֹא כָּל הַשּׁוֹפָרוֹת נִקְרְאוּ קֶרֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ו ה) 'בִּמְשֹׁךְ בְּקֶרֶן הַיּוֹבֵל כְּשָׁמְעֲכֶם אֶת קוֹל הַשּׁוֹפָר', ו'יובל' הוא 'איל', ונמצא שגם שופר של איל נקרא 'קרן', והוא בשר, ובמו כן קרן של פרה כשירה.

*

גמרא

הגמרא מבררת את טעמם של חכמים הפוסלים קרן של פרה. מקשה הגמרא: שֶׁפִּיר – טענה טובה קָאָמַר רַבִּי יוֹסֵי, שגם שופר של איל קרוי 'קרן', והוא כשר. מתרצת הגמרא: וְרַבָּנָן סוברים, שכָּל הַשּׁוֹפָרוֹת אִקְּרוּ [־קרויים] שׁוֹפָר וְאִקְּרוּ גם קֶרֶן, ולכן הם כשרים, אבל דְּפָרָה, רק קֶרֶן אִקְּרִי, שׁוֹפָר לֹא אִקְּרִי, ולכן הוא פסול, ומבארת הגמרא היכן הוא מבונה קרן, דִּכְתִיב בברכת משה רבינו ליוסף (דברים לג יז) 'בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ וְקַרְנֵי רְאֵם קַרְנָיו', ומוכח שקרני השור שהוא הזכר במין הפרה, קרויים 'קרן', ולא מצאנו שהם קרויים שופר, ולכן קרן הפרה פסול.

ממשיכה הגמרא לבאר: וְרַבִּי יוֹסֵי שמכשיר קרן של פרה, אָמַר לָךְ, קרן דְּפָרָה נַמִי אִקְּרִי שׁוֹפָר, דִּכְתִיב בבקשת דוד על תפילתו (תהלים סט לב) 'וְתִיטַב [התפילה] לַה' מִשּׁוֹר פָּר מַקְרִן מַפְרִיס', ולכאורה קשה, שהרי אִם הוזכר 'שׁוֹר' שמשמעותו אפילו בן יומו, לָמָּה הזכיר 'פָּר', שאינו אלא בן שלש שנים, וְאִם הוזכר 'פָּר', לָמָּה הזכיר 'שׁוֹר', אֶלָּא מַאי פירוש המילים 'שׁוֹר פָּר', יש לדורשן במילה אחת, שתיטב התפילה מִ'שּׁוֹפָר', ונמצא, שאף שפשוטו של הפסוק נאמר על שור, נרמז כאן גם ענין השופר, ומכאן שגם קרן השור קרוי שופר. מסיימת הגמרא: וְאילו רַבָּנָן, הפוסלים קרן פרה, מפרשים את הפסוק בְּרֵרַב מַתָּנָה, דְּאָמַר רַב מַתָּנָה מַאי 'שׁוֹר פָּר', שור בן יומו שֶׁהוּא גָּדוֹל כְּפָר, וזה השור שנברא במעשה בראשית, כיון שכל הברואים נבראו כפי שעתידים להיות בגדלותם, ולכן אף שלפי גילו היה 'שור', שנברא רק עתה, מכל מקום גודלו היה כ'פר'. ומבואר בגמרא (ע"ז ח.) ששור זה הוקרב על ידי אדם הראשון, וביקש דוד שתפילתו תיטב לה' יותר מהקרבה זו.

הגמרא מביאה ביאור נוסף במחלוקת חכמים ורבי יוסי: עוּלָּא אָמַר, חַיָּינוּ מַעֲמַיְיהוּ דְּרַבָּנָן שפסלו קרן של פרה, משום ש'שׁוֹפָר' אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה שׁוֹפָרוֹת יחד, וְהָא – וקרן דְּפָרָה, כֵּיוָן דְּקָאֵי גְּיִלְּרֵי גְּיִלְּרֵי – כיון שנוצר גלדים גלדים, שבכל שנה ניבר שנוסף בו חלק נוסף באורך הקרן, מִיתְחֲזֵי – נראה השופר כִּשְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה שׁוֹפָרוֹת שהודבקו יחד בזה אחר זה, ולכן הוא פסול. מקשה הגמרא: וְהָא תַּנָּא דמשנתינו 'מִפְּנֵי שֶׁהוּא קֶרֶן' קָאָמַר שהוא פסול. מתרצת הגמרא: חָדָא וְעוֹד קָאָמַר, חָדָא, דְּשׁוֹפָר אָחַד אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה שׁוֹפָרוֹת, וְעוֹד, מִפְּנֵי שֶׁהוּא קֶרֶן. מבארת הגמרא את דעת רבי יוסי לפירושו של אביי: וְרַבִּי יוֹסֵי אָמַר לָךְ, דְּקָאֲמַרַתְּ שׁוֹפָר אָחַד אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה שׁוֹפָרוֹת, כֵּיוָן דְּהָנֵי אַהֲדֵי – כיון שהגלדים מחוברים זה לזה ואינם נפרדים כשני שופרות, חַד הוּא. וּדְקָאֲמַרַתְּ מִפְּנֵי שֶׁהוּא קֶרֶן, כָּל הַשּׁוֹפָרוֹת נַמִי אִקְּרוּ קֶרֶן.

*

שנינו במשנה: אמר רבי יוסי והלא כל השופרות נקראו קרן, שנאמר 'במשוך בקרן היובל', ו'יובל' הוא 'איל'. מבררת הגמרא: הַיְינוּ מַעֲמָא דְּרַבָּנָן שפוסלים קרן של פרה, כִּדְרַב חִסְדָּא, דְּאָמַר רַב חִסְדָּא, מִפְּנֵי מַה אֵין כֹּהֵן גָּדוֹל נִכְנָס ביום הכפורים בִּבְגָדֵי זָהָב [־בשמונה בגדים, שיש בהם זהב] לְפָנִים – לקודש הקדשים לַעֲבוֹדָה עֲבוֹדָה, אלא בבגדי לבן של פשתן, לְפִי שֶׁאֵין קַטֵּיגוֹר נַעֲשֶׂה סַנֵּיגוֹר, כלומר, הזהב מזכיר את עגל הזהב שחטאו בו ישראל, ואין ראוי שכהן גדול הבא לכפר על ישראל ילבש בגדי זהב. ומטעם זה פסלו חכמים קרן של פרה לתקיעת שופר, לפי שהפרה היא אמו של העגל, ומזכירה את חטא העגל, ואין ראוי שהשופר שבא לסנגר על ישראל ביום הדין, יזכיר את חטא העגל.

מקשה הגמרא: וְלֵא – וכי אין משתמשים בפרה לכפר על ישראל, וְהָא אִיבָּא דַּם פָּר של כהן גדול ביום הכפורים שמכפר עליו ועל הכהנים, והוא מַזֶּה מדמו בקודש הקדשים. מתרצת הגמרא: הוֹאִיל וְאִשְׁתַּנֵּי – שנשתנה לדם ואין ניכר בו שהוא דם פר, אִשְׁתַּנֵּי – הרי זה שינוי, ואין בזה חשש.

ממשיכה הגמרא ומקשה: וְהָא אִיבָּא בקודש הקדשים [ששם נעשית כפרת יום הכפורים על ידי הכהן הגדול], אָרוֹן העדות, וְכַפּוֹרֶת, וּכְרוּב [־שני כרובים] העשויים זהב. מתרצת הגמרא: 'חוֹטֶא בַּל יַקְרִיב' קָאָמְרִינַן – כלל זה, שאין קטיגור נעשה סניגור, היינו שהחוטא לא יקריב בשעת הכפרה דבר המזכיר את החטא, אך ארון וכפורת קבועים במקומם. מקשה הגמרא: וְהָא אִיבָּא כַּף וּמַחְתָּה העשויים זהב, והכהן הגדול מכניסם לקודש הקדשים ביום הכפורים. מתרצת הגמרא: אלא, חוֹטֶא בַּל יִתְנָאֶה קָא אָמְרִינַן – הכלל שאין קטיגור נעשה סניגור הוא רק לגבי זה שהחוטא לא יתנאה בבגדי זהב בשעה שמכפר, אך בכף ומחתה אין לו נוי. מקשה הגמרא: וְהָא אִיבָּא בְּגָדֵי זָהָב שהכהן הגדול משמש בהם ביום הכפורים מַבְּחוּץ – בעבודות הנעשות חוץ לקודש הקדשים (יומא לא:). מתרצת הגמרא: הכלל שאין קטיגור נעשה סניגור, מַכְפִּנִים קָא אָמְרִינַן, אך בחוץ אין חשש זה. מקשה הגמרא: והרי שׁוֹפָר נַמִי מַבְּחוּץ הוּא, ומדוע פסלו חכמים קרן של פרה. מתרצת הגמרא: כֵּיוָן דְּלִוְיָתָן הוּא – שהוא בא להכניס תפלתן של ישראל לפני ולפנים, כָּכְפִנִים דָּמֵי.

מקשה הגמרא על טעמו של עולא: כיצד אמר עולא טעם זה בדברי חכמים, וְהָא תַּנָּא דמשנתינו, 'מִפְּנֵי שֶׁהוּא קֶרֶן' קָאָמַר שהוא פסול, ולא מטעם אחר. מתרצת הגמרא: חָדָא וְעוֹד קָאָמַר – כוונת התנא שיש טעם נוסף בדברי חכמים, חָדָא, מפני דְּאֵין קַטֵּיגוֹר נַעֲשֶׂה סַנֵּיגוֹר, וְעוֹד, מִפְּנֵי שֶׁהוּא קֶרֶן.

מבארת הגמרא את דעת רבי יוסי לפירושו של עולא: וְרַבִּי יוֹסֵי המכשיר קרן הפרה לשופר אָמַר לָךְ, דְּקָא אָמְרַתְּ שאֵין קַטֵּיגוֹר נַעֲשֶׂה סַנֵּיגוֹר, הָנֵי מִילֵּי מַכְפִּנִים, וְהָאי שׁוֹפָר מַבְּחוּץ הוּא, ואינו סובר ששופר דינו כבפנים. וּדְקָא אָמְרַתְּ מִפְּנֵי שֶׁהוּא קֶרֶן, כָּל הַשּׁוֹפָרוֹת נַמִי אִקְּרוּ קֶרֶן.

הגמרא מביאה טעם נוסף בביאור מחלוקתם: אַבַּיֵי אָמַר, הַיְינוּ מַעֲמַיְיהוּ דְּרַבָּנָן שפסלו קרן של פרה, משום ש'שׁוֹפָר' אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה שׁוֹפָרוֹת, וְהָא – וקרן דְּפָרָה, כֵּיוָן דְּקָאֵי גְּיִלְּרֵי גְּיִלְּרֵי – כיון שנוצר גלדים גלדים, שבכל שנה ניבר שנוסף בו חלק נוסף באורך הקרן, מִיתְחֲזֵי – נראה השופר כִּשְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה שׁוֹפָרוֹת שהודבקו יחד בזה אחר זה, ולכן הוא פסול. מקשה הגמרא: וְהָא תַּנָּא דמשנתינו 'מִפְּנֵי שֶׁהוּא קֶרֶן' קָאָמַר שהוא פסול. מתרצת הגמרא: חָדָא וְעוֹד קָאָמַר, חָדָא, דְּשׁוֹפָר אָחַד אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה שׁוֹפָרוֹת, וְעוֹד, מִפְּנֵי שֶׁהוּא קֶרֶן. מבארת הגמרא את דעת רבי יוסי לפירושו של אביי: וְרַבִּי יוֹסֵי אָמַר לָךְ, דְּקָאֲמַרַתְּ שׁוֹפָר אָחַד אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה שׁוֹפָרוֹת, כֵּיוָן דְּהָנֵי אַהֲדֵי – כיון שהגלדים מחוברים זה לזה ואינם נפרדים כשני שופרות, חַד הוּא. וּדְקָאֲמַרַתְּ מִפְּנֵי שֶׁהוּא קֶרֶן, כָּל הַשּׁוֹפָרוֹת נַמִי אִקְּרוּ קֶרֶן.

*

שנינו במשנה: אמר רבי יוסי והלא כל השופרות נקראו קרן, שנאמר 'במשוך בקרן היובל', ו'יובל' הוא 'איל'. מבררת הגמרא:

המשך בעמוד יט

מַאי מַשְׁמַע, דַּהַאי 'יוֹבְלָא' לִישָׁנָא דְּדִכְרָא' הוּא – הֵיכִן מְצִינוּ שׁ'יוֹבֵל' הוּא 'אַיִל'. דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, כְּשֶׁהָלַכְתִּי לְעַרְבְיָא – לְאֶרֶץ עֲרָב, הָיוּ קוֹרִין לְ'דִכְרָא', 'יוֹבְלָא'.

אגב לשון 'יובלא' מביאה הגמרא מילים נוספות המתפרשות מלשונות הגוים: וְאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, כְּשֶׁהָלַכְתִּי לְמקום ששמו גַּלְיָא, הָיוּ קוֹרִין לְאשה גַּדָּה, גַּלְמוּדָה. מבארת הגמרא: מַאי גַּלְמוּדָה, מלשון גְּמוּלָהּ דָּא – מובדלת זו מִבַּעְלָהּ. וְאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, כְּשֶׁהָלַכְתִּי לְאַפַּרְיֵכִי, הָיוּ קוֹרִין לְ'מָעָה', 'קְשִׁיטָה'. מבארת הגמרא: לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ, לְפָרוּשֵׁי – לפירוש הלשון 'מָאֶה קְשִׁיטָה' דְּאוֹרַיְיתָא – שנאמרה בתורה (בראשית לג יט) אצל יעקב, שקנה את השדה מבני חמור אבי שכם במאה קשיטה, שהם מֵאָה דָּנָקֵי – מעות. אָמַר רַבִּי, כְּשֶׁהָלַכְתִּי לְבֵרֵבֵי חַיָּם, הָיוּ קוֹרִין לִ'כְּכָרָה', 'כִּירָה'. מבארת הגמרא: לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ, לְפָרוּשֵׁי את מה שאמר יוסף לפרעה שהשביעו יעקב אביו (בראשית נ ה) 'בְּקִבְרִי אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנַעַן שָׁמָּה תִּקְבְּרֵנִי', ו'כריתי' היינו 'קניתי'. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, כְּשֶׁהָלַכְתִּי לְתִחוּם קַן נִשְׁרַיָּא, הָיוּ קוֹרִין לְכַלָּה 'נִינְפֵּי', וּלְתַרְנְגוֹל 'שְׂכְוִי'. מבארת הגמרא: לְכַלָּה נִינְפֵּי, מַאי קְרָא שמתפרש לפי זה, מה שנאמר על ירושלים (תהלים מח ג) 'יְפֵה נוֹף מְשׂוֹשׂ כָּל הָאָרֶץ הַר צִיּוֹן', ו'נוף' הוא מלשון 'נינפי', שזו כלה, כלומר, ירושלים היא ככלה יפה. וּלְתַרְנְגוֹל שְׂכְוִי, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, וְאִיבָּעֵית אֵימָא שאמר זאת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, מַאי קְרָא, שנאמר כשהוכיח הקב"ה את איוב (איוב לח לו), 'מִי שָׁת בַּטֻּחוֹת חָכְמָה, אוֹ מִי נָתַן לַשֶּׂכְוִי בִינָה', וכך הוא ביאור הפסוק, 'מִי שָׁת בַּטֻּחוֹת חָכְמָה', אֵלּוּ כְּלָיוֹת, שנקראו 'טוחות' מלשון 'טיח' המכסה את הקיר, כיון שהן מכוסות בחֵלֶב, ויש בהן חכמה, שהן היוצרות לאדם. 'אוֹ מִי נָתַן לַשֶּׂכְוִי בִינָה' ו'שכוי' זֶה תַּרְנְגוֹל, שנתן לו הקב"ה בינה לראות ולהבחין בין יום ללילה.

*

מספרת הגמרא: לֵוִי אִיקְּלַע לְהָהוּא אַתְרָא – האמורא לוי הזדמן למקום אחד, אֲתָא נַבְרָא לְקַמֵּיהּ – בא לפניו אדם, אָמַר לֵיהּ אותו אדם,

'קַבְּנָן פְּלָנְיָא' – פלוני קבעני, לֹא הֲוָה יָדַע מַאי קָאָמַר לֵיהּ – לא הבין לוי מה כוונתו. אֲתָא שְׁאֵיל בֵּי מִדְרְשָׁא – בא לוי ושאל בבית המדרש את פירוש הדברים, (אמר) [אָמְרוּ] לֵיהּ, 'נְזִלְנ' אָמַר לָךְ – כוונתו שפלוני גזל אותו, דְּכָתִיב בדברי התוכחה של הנביא מלאכי לישראל, שהם כביכול גוזלים את הקדוש ברוך הוא בכך שאינם מפרישים תרומות ומעשרות (מלאכי ג ח) 'הֲיִקְבַּע אָדָם אֱלֹהִים וגו' כִּי אַתֶּם קֹבְעִים אֹתִי, וַאֲמַרְתֶּם בַּמֶּה קְבַעֲנָנוּךָ, הַמַּעֲשֵׂר וְהַתְּרוּמָה'. אָמַר לֵיהּ רָבָא מִבְּרֵנִישׁ לְרַב אַשִׁ, אִי הָוֵאי הָתָם – אם הייתי במקומו של לוי, ולא הייתי יודע מה כוונת אותו אדם, הָוֶה אָמֵינָא לֵיהּ – הייתי שואל אותו, הֵיכִי – כיצד קָבְעָהּ, בְּמַאי קָבְעָהּ, וְאַמַּאי קָבְעָהּ, וּמִמַּילָא מתוך תשובותיו יָדְעִינָא – הייתי מבין את כוונתו בלשון 'קבען'. מסיימת הגמרא: וְאֵיהוּ – ולוי, שלא עשה כן, סָבַר, מִילְּתָא דְּאִיסּוּרָא קָאָמַר לֵיהּ – חשב שכוונת אותו אדם לדבר איסור, ולא רצה לשואלו על כך.

*

הגמרא מביאה מילים נוספות, שהבינו את משמעותן מתוך דבריה של שפחת בית רבי יהודה הנשיא. מספרת הגמרא: לֹא הֲווּ יָדְעִי רַבָּנָן – לא ידעו בני הישיבה מַאי 'סֵירוּגִין', ששנינו במשנה (מגילה יז.) שאם קרא את המגילה לסירוגין, יצא, שָׁמְעוּהָ לְאַמָּתָא דְּבֵי רַבִּי – עד ששמעו את השפחה של בית רבי, דַּהֲווֹתַנְהוּ רַבָּנָן דָּהֲווּ עָיְילֵי פְּסָקֵי פְּסָקֵי – שכשראתה את בני הישיבה נכנסים קבוצות קבוצות, ולא כולם יחד, אָמְרָה לְהוּ, עַד מָתַי אַתֶּם נִכְנָסִין סֵירוּגִין סֵירוּגִין, והבינו ש'סירוגין' הוא לשון הפסקה, ופירוש המשנה הוא שאם לא קרא את המגילה בבת אחת אלא קרא והפסיק וקרא, יצא.

לֹא הֲווּ יָדְעִי רַבָּנָן, מַאי חֲלוּגְלוּגוֹת, ששנינו ביומא (יח:) שלא היו נותנים לכהן הגדול בשבעת הימים שקודם יום הכפורים לאכול דברים המביאים לידי טומאה, ואחד מהם הוא חלוגלוגות, יוֹמָא חַד שָׁמְעוּהָ לְאַמָּתָא דְּבֵי רַבִּי, דַּחֲזִיַּית לְהַהוּא גַּבְרָא דְּקָא מְכַדַּר פָּרְפְּחִינִיהּ – שראתה אדם שפיזר ירק הנקרא 'פרפחיניה', אָמְרָה לֵיהּ, עַד מָתַי אַתָּה מְפַזֵּר חֲלוּגְלוּגֶיךָ, והבינו שחלוגלוגות הם 'פרפחיניה'.

לֹא הֲווּ יָדְעִי רַבָּנָן, מַאי פירוש הפסוק שנאמר על התורה (משלי ד ח) 'סַלְסְלֶהָ וּתְרוֹמְמֶךָ', יוֹמָא חַד שָׁמְעוּהָ לְאַמָּתָא דְּבֵי רַבִּי, דַּהֲווֹת אָמְרָה לְהַהוּא גַּבְרָא דַּהֲווּ קָא מְהַפַּךְ בִּשְׁעָרֶיהָ – שאמרה לאדם אחד שהיה מהפך בשערותיו ליפותם, אָמְרָה לֵיהּ, עַד מָתַי אַתָּה מְסַלְסֵל בִּשְׁעָרֶךָ, והבינו ש'סלסלה' היינו שתהפוך ותחפש בתורה למצוא את מטמוניה, ועל ידי זה 'תרוממך', תתרומם ותתכבד על ידה.

לֹא הֲווּ יָדְעִי רַבָּנָן, מַאי פירוש הדברים שנאמרו על פורענות בבל (ישעיה יד כג) 'וּטְאטֵאתִיהָ בְּמַטְאֲטֵא הַשְׁמֶד', יוֹמָא חַד שָׁמְעוּהָ לְאַמָּתָא דְּבֵי רַבִּי דַּהֲווֹת אָמְרָה לְהַהוּא גַּבְרָא דַּהֲווּ קָא מְחַבְּרִי לֵיהּ, עַד מָתַי אַתָּה מְסַלֵּל בִּשְׁעָרֶךָ, והבינו שמטאטא את הבית, והבינו שבמטאטא מכבדים את הבית מהלכלוך שבו, וכוונת הנביא היא שישמיד הקב"ה את בבל ותהיה נקיה וריקה מהאנשים והעושר שבה.

לֹא הֲווּ יָדְעִי רַבָּנָן, מַאי 'הַשְׁלֵךְ עַל ה' יְהָבְךָ וְהוּא יְכַלְכְּלֶךָ' (תהלים נה כג), מה פירוש המילה 'יהבך'. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, יוֹמָא חַד הֲווּ אָזְלִינָא בַּהֲדֵי הַהוּא טַיָּיעָא – יום אחד הלכתי עם סוחר ערבי, הֲווּ דָּרֵינָא טוּנָא – והייתי נושא משא, וְאָמַר לִי, שְׁקוֹל יְהָבָךְ וּשְׁדֵי אַנְמָלַאי – קח את משאך והשלך אותו על הגמל שלי, והיינו ש'יהבך' הוא 'משאך', ובא הכתוב לומר, שתשליך את משאך על הקב"ה, כלומר תבטח בהקב"ה וכביכול תשים עליו את משאך, ו'הוא יכלכלך', והקב"ה ישא אותו במקומך.

משנה

משנתינו מבארת הלכות נוספות בסוג השופר של ראש השנה, ואופן התקיעה בו: שׁוֹפָר שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, נעשה מקרן שֶׁל חיה ששמה יָעֵל, וצריך להיות השופר פָּשׁוּט – ישר, שאינו כפוף.

בבית המקדש היו תוקעים בראש השנה גם בשופר וגם בחצוצרות, המשנה מבארת את אופן התקיעות שם: וּבבית המקדש, היה פִּיו של השופר מְצוּפֶּה זָהָב לכבוד וליופי. וּשְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת מִן הַצְּדָדִין – שני התוקעים בחצוצרות עומדים משני צידי התוקע בשופר. והיו שלשתם מתחילים לתקוע יחד, אך התוקע בשׁוֹפָר היה מַאֲרִיךְ בתקיעתו, וַחֲצוֹצְרוֹת מְקַצְּרוֹת, כדי שאחרי שיסיימו החצוצרות, ישמע קול השופר לבדו, להודיע שֶׁעיקר מִצְוַת הַיּוֹם בְּתקיעת הַשּׁוֹפָר.

אף בתעניות היו תוקעים בשופרות וחצוצרות, והמשנה מבארת את אופן התקיעות: וּבַתַּעֲנִיּוֹת, היו תוקעים בְּשופרות שֶׁל זְכָרִים – אילים, בְּפִיפִין, פִּיהֶן של השופרות מְצוּפֶּה כֶּסֶף, וּשְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת בָּאֶמְצַע, ומשני צידיהם שני התוקעים בשופרות, שׁוֹפָר מְקֻצָּר בתקיעתו, וַחֲצוֹצְרוֹת מַאֲרִיכוֹת, להודיע שֶׁמִּצְוַת הַיּוֹם בַּחֲצוֹצְרוֹת, כדי לכנס את העם לתפילה, שנאמר (במדבר י ב) 'עֲשֵׂה לְךָ שְׁתֵּי חֲצוֹצְרֹת כֶּסֶף מִקְשָׁה תַּעֲשֶׂה אֹתָם, וְהָיוּ לְךָ לְמִקְרָא הָעֵדָה', והיינו שהחצוצרות עיקרם הוא להקהיל את העדה.

אף ביום הכיפורים של שנת היובל תוקעים בשופר, שנאמר (ויקרא כה ט) 'והעברת שופר תרועה בחדש השביעי בעשור לחדש, ביום הכפורים תעבירו שופר בכל ארצכם'. מבארת המשנה דין זה: שָׁוֶה דין הַיּוֹבֵל לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה, לְתִקְעָה – שבשניהם תוקעים בשופר פשוט, וְלִבְרָכוֹת – שבשם שבראש השנה אומרים בתפילה תשע ברכות, ומלכויות זכרונות ושופרות, כך גם אומרים ביום הכיפורים של יובל, כמבואר להלן (לה.) שהוקש היובל לראש השנה בגזירה שוה.

רַבִּי יְהוּדָה חולק וְאוֹמֵר, בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה תּוֹקְעִין בְּשֶׁל זְכָרִים כפופים, ולא כדעת תנא קמא שתוקעים בפשוט, וּבְיוֹבֵלוֹת תוקעים בְּשֶׁל יְעֵלִים פשוטים, ולדבריו אין לומדים בגזירה שוה להשוות יובל לראש השנה.

*

גמרא

שנינו במשנה שלדעת תנא קמא שופר של ראש השנה ויובל הוא פשוט, ולרבי יהודה שופר של ראש השנה הוא כפוף, ושל יובל פשוט. הגמרא מביאה את הכרעת רבי לוי במחלוקת זו: אָמַר רַבִּי לֵוִי, מִצְוָה שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְשֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים בשנת היובל, לתקוע בְּשופרות בְּפִיפִין, וְשֶׁל כָּל הַשָּׁנָה – כשתוקעים בתעניות, בְּפְשׁוּטִין. ומתוך לשונו של רבי לוי נראה שאמר הלכה פסוקה, והבינה הגמרא שכוונתו שדין זה הוא לדברי הכל. מקשה הגמרא: וְהָתַנְיָא במשנתינו, שׁוֹפָר שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, שֶׁל יָעֵל פָּשׁוּט. מתרצת הגמרא: הוּא דְּאָמַר כִּי הַאי תַּנָּא – רבי לוי סובר כתנא זה (דתניא) [דְּתַנְיָא] במשנתינו, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה הָיוּ תּוֹקְעִין בְּשֶׁל זְכָרִים כְּפוּפִין, וּבְיוֹבְלוֹת בְּשֶׁל יְעֵלִים פשוטים. מקשה הגמרא: אם כן שרבי לוי פוסק כרבי יהודה, וְלֵימָא – שיאמר בקצרה 'הִלְכָתָא כְּרַבִּי יְהוּדָה'. מתרצת הגמרא: אִי אָמְרַת 'הִלְכָתָא כְּרַבִּי יְהוּדָה', הָוֶה אָמֵינָא אַפִּילּוּ בשופר שֶׁל יוֹבֵל נַמִּי כְּרַבִּי יְהוּדָה סָבְרָא לֵיהּ, שתוקעים בפשוט, קָא מַשְׁמַע לַן רבי לוי שבשופר של יובל תוקעים בכפוף, והיינו כיון שבזה הוא סובר כתנא קמא, שיש להקיש שופר של יובל לשופר של ראש השנה, וכיון שהוא פוסק שבראש השנה תוקעים בכפוף, אף ביובל תוקעים בו.

*

הגמרא מבארת את טעם המחלוקת במשנתינו: בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי רבי יהודה ותנא קמא, מַר – רבי יהודה סָבַר, בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה כַּמָּה דְּכַיְיף אִינִישׁ דַּעְתֵּיהּ – כִּכל שהאדם מכופף עצמו בתפילתו ופניו כבושים לארץ, טְפֵי מְעַלֵּי – כך עדיף יותר, ולכן השופר שבא לתפילה ולזכירת עקידת יצחק צריך שיהיה כפוף. וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים בשנת היובל, שכוונת התקיעה לקרוא דרור לעבדים ולקרקעות, כַּמָּה דְּפָשְׁטִי אִינִישׁ דַּעְתֵּיהּ טְפֵי מְעַלֵּי – עדיף יותר, שהוא רמז לעבדים הנושאים ראשם דרך חירות, ולכך תוקעין בפשוט. וּמַר – תנא קמא סָבַר, שִׁבְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה כַּמָּה דְּפָשְׁטִי אִינִישׁ דַּעְתֵּיהּ – כִּכל שהאדם פושט את ראשו למעלה בתפילתו, טְפֵי מְעַלֵּי – הוא עדיף יותר, וגם ביובל תוקעים בפשוט, כיון שלומדים זאת בגזירה שוה מראש השנה. וּבַתַּעֲנִיּוֹת, כַּמָּה דְּכַיְיף אִינִישׁ דַּעְתֵּיהּ – כִּכל שאדם כופף עצמו ומכניע את לבו בתפילה ובתשובה, טְפֵי מְעַלֵּי – הוא עדיף יותר, ולכן תוקעים בשופר כפוף.